

KIRMIZI

Ayşe YILDIRAN¹

Özet

Renksizlikten sonra ilk adlandırılan renk olan kırmızı, ateşin ve kanın rengi olarak ortaya çıkar. Yaşam, sağlık ve mutluluğun evrensel simgesi, güçlü ve çekici özellikleriyle güzellik, cinsellik, evlilik, doğum gibi kavramlarla da bütünleştirilir. Yüksek statülerin ayrıcalığı erguvan, kırmızı kırmızısı, zincifre gibi renk tarihinin önemli ve değerli tonları kutsalın, büyük gizlerin, ölümsüzlüğün anlatımında da kullanılmıştır. Olumsuzluk kutbunda ise nefret, savaş, şeytan ve cehennemi temsil etmektedir.

Abstract

Being the first denomination after unchromatic colors, red appears as the color of blood and fire. An universal symbol for life, health and happiness, it is also associated with the concepts of beauty, sexuality, marriage, birth according to its powerful and attractive features. Symbol of the prestige and high status, the important and valuable nuances of the history of color like purple, kermes red and cinnabar are used for the expression of the sacred, the Great Work, the immortality. It represents hatred, war, devil and hell as for the the negative significances.

Anahtar Kelimeler: Ateş, Kan, Dinamik, Yaşam, Statü

Kırmızı

Bir zamanlar Arapça kökenli ‘Ahmer’ ve Farsça’daki ‘Sürh’ ile de karşılık bulan kırmızı, Arapça ‘kırmız’ dan, ‘kırmız böceği’nden türetilmiş bir sözcüktür. Bir renk terimi olarak adını, rengini taşıdığı bu böcekten üretilmiş tarihi bir boyadan, kırmızı boyasından alır ve öncelikle ‘kırmız rengi’ne gönderme yapar[1] [2]. Dolayısıyla salt bu kökensel ilişkiden yola çıkıldığında yalnızca kendisine özgü parlak bir kırmızıyı gösterdiği ileri sürülebilir. Fakat ‘kırmızı’ zamanla, daha yaygın bir kullanım edinerek anlam genişlemesine uğramış ve tüm kırmızıları temsil eden kavramsal bir konuma kavuşarak, en eski renk adlarından olan ‘al’ ve ‘kızıl’dan sonra, türünün genel adına dönüşmüştür. Kırmızı, renk düzleminde üç anarenkten biri olarak yer almakta ve renk tayfında, en uzun dalga boylarına sahip olması ve çok büyük bir renk yelpazesi sunması bakımından öbür renklerden ayrılmaktadır [3]. Bu kadar önemli ve büyük bir renk ailesinin bir boya adı aracılığı ile dile yansması, hiç kuşkusuz ‘kırmız kırmızısı’nın tarihi, kültürel ve ekonomik değerinden kaynaklanmaktadır.

Gerçekten de ilk örneklerine eski Mısır’da rastlanan kırmız rengi, eski Yunan’da da, Lidya’dan getirilen ve o zamanlar nasıl yapıldığı pek anlaşılamamış bir boya olarak geçmektedir [4]. İlk kaynağını İran ve Hint uygarlıklarından alan bu hayvani kökenli kırmızının, daha sonra bütün Avrupa’ya yayılarak büyük bir egemenlik kurması ise Araplar’ın öncülüğü ve etkisiyle gerçekleşmiştir. Dolayısıyla Fr. ‘Cramoisi’, Al. ‘Karmesin-rot’, İng. ‘Crimson’, İsp. ‘Carmesi’ ve İt. ‘Chermisi’ ve de ‘Cremisi’ gibi bugün hala birçok dilde geçerliliğini koruyan bir dizi terim, çok eski bir Hint-Avrupa kökeni ‘*kirmi*’ = Farsça ‘*kirm*’, kurt [5] böcekten, Sanskritçe ‘*kirmidja*’[6] ve Farsça ‘*kirmiz*’, aynı biçimde Arapça ‘*kirmizi*’ [7] yoluyla türeyerek İtalyanca ve İspanyolca aracılığıyla yayılmıştır[8]. Rönesans öncesine kadar değişik türlerinin dişil yeşil böceğinin kabuklarının öğütülmesinden elde edilen kırmız rengi, 16.yydan sonra yerini Amerika kökenli olan Lat. ‘*Cocus cacti*’ ve Yun. ‘*Dactylopius coccus*’, kokinella ya da koşnile bırakmıştır. Kırmız anlamına gelen Fr. ‘*kermes*’ ile zincifre

¹ İstanbul Kültür Üniversitesi, Sanat ve Tasarım Fakültesi, İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Bölümü, 34156 Ataköy/İstanbul.

